

Καλλιεργώντας τη Φιλαναγνωσία

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Επιμέλεια:
ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Στρογγυλό Τραπέζι: «Η φιλαναγνωσία στα Παιδαγωγικά Τμήματα»

Δημήτρης Πολίτης (συντονιστής)

Το σημερινό «Στρογγυλό Τραπέζι» με τίτλο «Η φιλαναγνωσία στα Παιδαγωγικά Τμήματα» έχει την πρόθεση να λειτουργήσει σαν συνέχεια ενός άλλου που με τίτλο «Η Λογοτεχνία στα Παιδαγωγικά Τμήματα» οργανώσαμε το Μάιο του 2010 στο πλαίσιο του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης (που διοργάνωσε το Π.Τ.Δ.Ε. του Παν/μίου Αθηνών). Αν και ο τίτλος του σημερινού «Τραπέζιού» δείχνει αρκετά περιοριστικός και προβάλλει έναν άξονα που δείχνει μάλλον αυτονόητος, ουσιαστικά επιδιώκει να διευρύνει την οπτική μας με μια διάθεση μάλλον συναινετική.

Μετά τις αρχικές δεκάλεπτες τοποθετήσεις, κατά αλφαβητική σειρά, των ομοτρόπεζων μελών Δ.Ε.Π. θα ακολουθήσει συζήτηση στην οποία μπορούμε να συμμετάσχουμε όλοι, εισηγητές και ακροατήριο, με σύντομες ερωτήσεις ή εστιασμένες τοποθετήσεις (εξαιτίας της πίεσης του χρόνου).

Οι ενδεικτικοί αλλά όχι δεσμευτικοί άξονες του «Στρογγυλού Τραπέζιού», τους οποίους έχουμε υπόψη μας όλοι οι συμμετέχοντες, αφορούν:

Την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας των φοιτητών/φοιτητριών (ενίσχυση του ενδιαφέροντός τους για το βιβλίο και την ανάγνωση).

Την ανάπτυξη μιας συστηματικότερης συνεργασίας/αλληλοϋποστήριξης των μελών Δ.Ε.Π. που διδάσκουν Λογοτεχνία στα Παιδαγωγικά Τμήματα της χώρας σε ζητήματα φιλαναγνωσίας (δημιουργία ψηφιακών δικτύων επικοινωνίας και βάσεων δεδομένων, διοργάνωση ειδικών σεμιναρίων ή συναντήσεων σε τακτά διαστήματα, κ.ά.).

Τις δυνατότητες αρτιότερης κατάρτισης των μελλοντικών εκπαιδευτικών σε φιλαναγνωστικές πρακτικές/δράσεις μέσα από τη σύνδεση θεωρητικών δεδομένων και επιστημονικών πορισμάτων με την εκπαιδευτική πράξη (διασφάλιση της πιο ολοκληρωμένης κατάρτισής τους σε πρακτικές καλλιέργειας της φιλαναγνωστικής διάθεσης των αυριανών μαθητών τους και σχεδιασμού/υλοποίησης φιλαναγνωστικών δραστηριοτήτων). Προς την κατεύθυνση αυτή θα μπορούσαμε να εξετάσουμε τις δυνατότητες συμπό-

ρευσής μας (ευρύτερης για τη Λογοτεχνία και ειδικότερης σε ό,τι αφορά τη φιλαναγνωσία) ως μελών Δ.Ε.Π., δηλαδή της διαμόρφωσης ενός κοινού πλαισίου αναφοράς, προκειμένου να εξασφαλιστεί όσο γίνεται περισσότερο ο ενιαίος χαρακτήρας της σε πανεπιστημιακά Τμήματα που προετοιμάζουν δασκάλους ή νηπιαγωγούς και να διασφαλιστεί αποτελεσματικότερα η ισότητα ευκαιριών και γνώσεων για τους φοιτητές και τις φοιτήτριές μας.

Με δεδομένη την πληθώρα των απόψεων, των ιδεών και των προτάσεων που καταθέσαμε (όλοι σχεδόν που διδάσκουμε Λογοτεχνία στα Παιδαγωγικά Τμήματα, Προσχολικής και Δημοτικής Εκπαίδευσης) κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, την οποία πραγματοποιήσαμε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου στο πλαίσιο της μελέτης «Καλλιεργείται η αγάπη για το διάβασμα; Τόποι ανάγνωσης και τρόποι εκπαίδευσης», χρηματοδοτούμενης από το Ίδρυμα «Ιωάννης Σ. Λάτσης» (που ως ομάδα μελέτης με την καθηγήτρια κυρία Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, τη φιλόλογο-ερευνήτρια κυρία Άβα Χαλκιαδάκη και τη διδάκτορα του Π.Τ.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α. κυρία Φανή Τσιαμπάση εκπονήσαμε το 2011), περιπτώ να σημειώσουμε ότι οι παραπάνω άξονες δεν έχουν την πρόθεση να ομογενοποιήσουν, αλλά να συνενώσουν, να μορφοποιήσουν τις κοινές μας αγωνίες και να συμβάλουν πιο αποτελεσματικά στη διδακτική μας πράξη. Ίσως έτσι οδηγηθούμε και στην από κοινού διαμόρφωση, άτυπα έστω, μιας πρότασης. Στο «Στρογγυλό Τραπέζι» συμμετέχουν αλφαβητικά οι:

Διαμάντη Αναγνωστοπούλου, Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.), Πανεπιστήμιο Αιγαίου,

Βενετία Αποστολίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.,

Αγγελική Γιαννικοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.), Ε.Κ.Π.Α.,

Αλεξάνδρα Ζερβού, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Κρήτης,

Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος, Λέκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας,

Χαρούλα Νιφτανίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Πατρών,

Σούλα Οικονομίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Ε.Π.Η.), Δ.Π.Θ.,

Βίκυ Πάτσιου, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.,

Δημήτρης Πολίτης, Επίκ. Καθηγητής, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών,

Μαριάννα Σπανάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,

Τασούλα Τσιλιμένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Π.Ε.), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Η φιλαναγνωσία στα Παιδαγωγικά Τμήματα του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Διαμάντη Αναγνωστοπούλου

Καθηγήτρια στο Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. του Πανεπιστημίου Αιγαίου
anagnost@rhodes.aegean.gr

Ως προς το πρώτο ερώτημα, της καλλιέργειας της φιλαναγνωσίας των φοιτητών/φοιτητριών μας, θα έλεγα ότι στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και στα δύο Παιδαγωγικά Τμήματα, το Π.Τ.Δ.Ε και το Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ), προσφέρουμε στο πρόγραμμα των προπτυχιακών μας σπουδών μαθήματα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Παιδικής Λογοτεχνίας, Θεωρίας της Λογοτεχνίας, Διδακτικής της λογοτεχνίας και πρόσληψής της στο χώρο της εκπαίδευσης. Προσπαθούμε να εξοικειώσουμε τους φοιτητές και τις φοιτήτριές μας με τις θεωρίες της ανάγνωσης και πρόσληψης. Να καταλάβουν, μέσα από παραδείγματα εφαρμογής, πως «διαβάζω» λογοτεχνικά ένα κείμενο σημαίνει «ερμηνεύω» και «κατανοώ» το κείμενο. Ότι ο κάθε αναγνώστης διαβάζοντας ένα κείμενο διαβάζει ταυτόχρονα το κείμενο αλλά και τον εαυτό του μέσα απ' αυτό. Διαβάζει και παρατηρεί τον εαυτό του ενόσω διαβάζει. Δηλαδή, κατά την αναγνωστική διαδικασία υπάρχει συνεχής διακύμανση ανάμεσα σε εμπλοκή και παρατήρηση, κάνοντας την ανάγνωση ένα γεγονός βιωμένο αλλά και λογοτεχνικό. Ότι για να το κάνει αυτό πρέπει να γίνει κοινωνός των σημείων, των συμβάσεων και των συμβόλων που περιέχουν τα κείμενα και η επάρκεια αυτή χρειάζεται χρόνο, κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία και εξάσκηση με τα κείμενα.

W. Shakespeare. Η ανάγνωσή της δεν μπορεί παρά να είναι αναγκαία, ιδιαίτερα για τους νέους του σήμερα, των οποίων η ενηλικίωση συμπίπτει με την παρακμή μιας εποχής και την υπαναχώρηση από τις ελπίδες τους για το μέλλον. Σήμερα, ίσως περισσότερο από ποτέ, σε μια εποχή πολύμορφης και βαθιάς κρίσης, έχουμε την υποχρέωση ως δάσκαλοι να δημιουργήσουμε στους μαθητές μας κίνητρα για ανάγνωση και εξερεύνηση του μαγικού και ανεξάντλητου κόσμου της λογοτεχνίας. Στο σημείο αυτό δεν θα μπορούσαμε παρά να επικαλεστούμε τα λόγια του Jean Alter:

«[...] ο πραγματικός κόσμος δεν έχει παρά ένα τέρμα και κατόπιν εκμηδενίζεται· η διαδρομή τον εξαντλεί εξ ολοκλήρου. Ο φανταστικός κόσμος, αντίθετα, μπορεί να διανυθεί εκατό φορές, προτού αντικατασταθεί από κάποιον άλλο. Αν θεωρήσουμε την ύπαρξη και την ανάγνωση ως αναζητήσεις, η μια είναι χωρίς επιστροφή, ενώ η άλλη μπορεί να ξαναρχίσει, να τροποποιηθεί, να διαφοροποιηθεί ώσπου ν' αποκτήσουμε τη γνώση που επιτρέπει να την οδηγήσουμε σε αίσιο τέλος. Κι εκεί ακριβώς βρίσκεται [...] αυτό που νομιμοποιεί τη διδασκαλία της λογοτεχνίας».¹

Η φιλαναγνωσία στο Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών

Δημήτρης Πολίτης

Επίκουρος Καθηγητής στο Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών
dimpolitis@upatras.gr

Αναφορικά με τη φιλαναγνωσία στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Πατρών δε θα

---

1. Βλ. Alter, Jean. «Προς τι η διδασκαλία της λογοτεχνίας;». Στο: *Η Διδασκαλία της Λογοτεχνίας (Συνέδριο του Σεριζί)*. Μτφρ. Ι.Ν. Βασιλαράκης. Αθήνα: Επικαιρότητα, 1985, σ. 71.

πρωτοτυπήσω αναφέροντας ότι στο περιεχόμενο των προπτυχιακών μαθημάτων (Λογοτεχνία για Παιδιά I και II, Η Λογοτεχνία στο Νηπιαγωγείο και Νεοελληνική Λογοτεχνία) γίνεται εκτενής λόγος για τη φιλαναγνωσία, ενώ στο πλαίσιο διδασκαλίας αυτών των μαθημάτων εφαρμόζονται πολλές φιλαναγνωστικές πρακτικές και υλοποιούνται ποικίλες δραστηριότητες. Αναφέρω ενδεικτικά κάποιες από αυτές που μπορούν να ενταχθούν κυρίως στον πρώτο άξονα του «Στρογγυλού Τραπεζιού», δηλαδή αυτόν που αφορά την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας στις φοιτήτριες και στους φοιτητές μας: ανάλυση κειμένων (κυρίως λογοτεχνικών), ανάγνωση-παρουσίαση λογοτεχνικών βιβλίων (ιδιαίτερα για παιδιά Προσχολικής Ηλικίας) στο τέλος κάθε τριώρης διδασκαλίας κατά τη διάρκεια του Εξαμήνου, γνωριμία με τη ζωή και το έργο συγγραφέων, ανάθεση γραπτών εργασιών πάνω σε συγγραφείς και βιβλία, προφορικές παρουσιάσεις λογοτεχνικών βιβλίων, Λέσχες Ανάγνωσης, Ομάδες Αφήγησης. Οι δύο τελευταίες δραστηριότητες υλοποιούνται συστηματικά τα τελευταία τέσσερα χρόνια με πολύ μεγάλη συμμετοχή των φοιτητριών/φοιτητών μας.

Ιδιαίτερα οι Λέσχες Ανάγνωσης, στις οποίες συμμετέχουν οι πρωτοετείς φοιτητές/φοιτήτριες, οπότε ανανεώνονται κάθε χρόνο με νέα μέλη, έχουν περισσότερο εκπαιδευτικό χαρακτήρα (αρχική ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας μιας Λέσχης Ανάγνωσης, συζήτηση εικονογραφημένων βιβλίων για μικρά παιδιά/νήπια που τα διαβάζουμε ως ενήλικοι και όχι σαν παιδιά), ενώ μέχρι τώρα έχουν λειτουργήσει και πολλαπλασιαστικά, αφού οι φοιτητές/φοιτήτριες δημιουργούν στη συνέχεια τις δικές τους Λέσχες Ανάγνωσης με φοιτητές και από άλλα Τμήματα του Πανεπιστημίου μας. (Φέτος, μάλιστα, οι συναντήσεις μας πραγματοποιούνται σε έναν αυτόνομο χώρο του Παιδικού Σταθμού που λειτουργεί δίπλα στα κτήρια του Τμήματός μας, ενώ έχουμε για κοινό προνήπια αλλά και νήπια.) Από τις Λέσχες ξεπήδησε πριν από τρία χρόνια και μια Ομάδα Αφήγησης, οι «Μυθοπεριπατητές», οι οποίοι εμπλέκονται ενεργά στην κοινωνική ζωή της Πάτρας [παρουσιάζουν δρώμενα με αφηγήσεις κυρίως παραμυθιών (λαϊκών και έντεχνων), λειτουργούν δική τους ιστοσελίδα, συμμετέχουν σε εκδηλώσεις του Τμήματος, κ.ά.]. Παράλληλα, Ομάδες Αφήγησης που λειτουργούν από φοιτητές/φοιτήτριες όλων των ετών (ύστερα από μια σύντομη εκπαίδευση) πλαισιώνουν το «Παιδικό Φεστιβάλ», διαβάζοντας και δείχνοντας βιβλία σε ομάδες νηπίων που συμμετέχουν από τα Νηπιαγωγεία της ευ-

ρύτερης περιοχής της Πάτρας. Το «Φεστιβάλ» αυτό, τη γενική ευθύνη του οποίου έχει η συνάδελφος Βάσω Ρήγα που διδάσκει «Θεατρική έκφραση, ρυθμό και κίνηση στην προσχολική αγωγή», είναι πλέον θεσμός στο Τμήμα και πραγματοποιείται με πολύ μεγάλη επιτυχία τα τελευταία τρία χρόνια, κατά την κενή εβδομάδα μετά την ολοκλήρωση του Εαρινού Εξαμήνου και πριν από την έναρξη της Εξεταστικής του Ιουνίου, στους εξωτερικούς χώρους του Τμήματος. Σε αυτό συμμετέχουμε όλα σχεδόν τα μέλη Δ.Ε.Π. του Τμήματός μας με δραστηριότητες που είναι συναφείς προς το γνωστικό μας αντικείμενο, οι οποίες υλοποιούνται από εθελόντριες φοιτήτριες/εθελοντές φοιτητές. Πολύ συχνά, παρόμοιες φιλαναγνωστικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα στο πλαίσιο του Εργαστηριακού μαθήματος «Η Λογοτεχνία στο Νηπιαγωγείο», εφαρμόζονται πειραματικά από τεταρτοετείς φοιτήτριες/φοιτητές σε Νηπιαγωγεία της Πάτρας και παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Στη φάση του τελικού σχεδιασμού βρίσκεται και η δημιουργία μιας βάσης βιβλιογραφικών δεδομένων, όπου θα περιλαμβάνονται κατά θεματικές κατηγορίες βιβλία (τίτλος και σύντομη περίληψη-παρουσίαση) που έχουν εκδοθεί την τελευταία δεκαετία (θέτουμε κάποιο όριο, για «να μη χαθούμε στη μετάφραση») και απευθύνονται κυρίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Στη βάση αυτή θα έχει πρόσβαση, μέσω ενός συνδέσμου (link), ο οποίος θα υπάρχει στην ιστοσελίδα του Εργαστηρίου Γλώσσας και Λογοτεχνίας που λειτουργεί στο Τμήμα. Και πάλι σε εθελοντική βάση, δηλαδή χωρίς βαθμολογική ή άλλη απολαβή, τη βάση δεδομένων θα ενημερώνουν σε τακτά διαστήματα ομάδες φοιτητριών/φοιτητών, το ενδιαφέρον των οποίων είναι μεγαλύτερο από το αναμενόμενο. (Προφανώς, καταλαβαίνουν τη χρηστικότητα μιας τέτοιας βάσης για τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς ή γονείς αλλά και τη δική τους ωφέλεια από μια τέτοια ενασχόληση, αφού ενεργοποιούνται και ενημερώνονται συνεχώς.)

Αναφορικά με τους δύο άλλους άξονες που αφορούν το ρόλο μας ως μελών Δ.Ε.Π., στην προοπτική και πάλι της αρτιότερης κατάρτισης των φοιτητών/φοιτητριών μας, ουσιαστικά θα αναδιατυπώσω μια πρόταση που κατέθεσα στο «Στρογγυλό Τραπέζι» του 2010 και αφορά το ενδεχόμενο διαμόρφωσης και υιοθέτησης από όλα τα μέλη Δ.Ε.Π. που διδάσκουν Λογοτεχνία στα Παιδαγωγικά Τμήματα της χώρας ενός ευέλικτου στοιχειώδους «Αναλυτικού Προγράμματος» ενός κοινού πλαισίου αναφοράς, δηλαδή, για

τον καθορισμό του περιεχομένου της λογοτεχνίας ως διδακτικού αντικείμενου αλλά και των φιλαναγνωστικών δραστηριοτήτων που υλοποιούμε ή των φιλαναγνωστικών πρακτικών που προτείνουμε, προκειμένου να εξασφαλιστεί όσο γίνεται περισσότερο ο ενιαίος χαρακτήρας του σε πανεπιστημιακά τμήματα που προετοιμάζουν δασκάλους ή νηπιαγωγούς και να διασφαλιστεί αποτελεσματικότερα η ισότητα ευκαιριών και γνώσεων για τους φοιτητές και τις φοιτήτριές μας.

Κατανοώ απόλυτα ότι η καθεμία/ο καθένας από μας ακολουθεί τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα και τις καλώς εννοούμενες εμμονές του για το σχεδιασμό του διδακτικού του έργου, κάτι που είναι θεμιτό. Αν σκεφτούμε, ωστόσο, ότι εκπαιδεύουμε με διαφορετικό τρόπο φοιτητές/φοιτήτριες και έχουμε διαφοροποιημένες απαιτήσεις από αυτούς/αυτές που θα κληθούν να υπηρετήσουν πιθανόν από την ίδια θέση την Εκπαίδευση, δεν πρέπει να αποφύγουμε τον προβληματισμό. Μια τέτοια συμπόρευση, όπως αυτή που προτείνω, εννοείται με την εύλογη και αναγκαία διαφοροποίηση των Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης από τα Τμήματα Προσχολικής Εκπαίδευσης, θεωρώ ότι μπορεί να λύσει πρακτικά ζητήματα (κάποια από αυτά, όπως είναι, π.χ., η αναγνώριση μαθημάτων φοιτητών/φοιτητριών που μεταγράφονται από αδελφά Τμήματα, επανέρχονται και πάλι ως καθημερινά) και να αντιμετωπίσει άλλα, πολύ σοβαρότερα, που διαγράφονται μελλοντικά (π.χ., μη παροχή διδακτικών συγγραμμάτων, e-books). Για τα τελευταία, θα μπορούσαμε ίσως να εξετάσουμε τη δυνατότητα δημιουργίας μιας «τράπεζας διδακτικής ύλης», όπου η καθεμία/ο καθένας από εμάς θα καταθέσει τη δική του συνεισφορά (μελέτες, άρθρα, σημειώσεις) με το ενδεχόμενο όλες μαζί οι επιμέρους συνεισφορές να αποτελέσουν τόσο τη διδακτέα όσο και την εξεταστέα ύλη. Στην Πάτρα, σε συνεργασία με την κυρία Νιφτανίδου, κινούμαστε προς μια τέτοια προοπτική. Αν και έχουμε διαφορετικό γνωστικό αντικείμενο, σχεδόν ταυτιζόμαστε στο περιεχόμενο των βασικών, των υποχρεωτικών, μαθημάτων, παρά το ότι εγώ εκπαιδεύω νηπιαγωγούς και η κυρία Νιφτανίδου δασκάλους. Αυτό δηλώνει, όμως, τη δυνατότητα συμπόρευσης, η οποία ίσως γινόταν πιο ορατή αν λειτουργούσαμε ως ομάδες εργασίας, ως επιτροπές, μία για τα Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και μία για τα Τμήματα Προσχολικής, προκειμένου να εξετάσουμε ενδελεχώς και πιο συστηματικά τα ζητήματα που υπάρχουν. Μήπως, τελικά, αξίζει τον κόπο να δοκιμάσουμε;